

UN HOMENATGE A MIQUEL DOLÇ, POETA

JOSEP MARIA LLOMPART

Quan en finalitzar la guerra civil s'obria el llarg parèntesi de la postguerra, inaugurat amb unes anyades lentes, apàtiques, cobertes de nuvolades monòtones i presidides pels averanys més negres, tres promocions de poetes insulars mantenien la difícil i sovint arriscada fidelitat a una llengua i a una cultura abolides per decret —com si aquestes coses es poguessin abolir per decret— i en perill d'ensorrament definitiu. Els de la primera promoció, la dels més grans, no havien fet la guerra, però l'havien patit. En l'amarguesa del seu exili interior, més o menys poblat de contradiccions, mantenien la flama, cada cop més esmortuïda, d'una esperança difícil i incerta. Maria Antònia Salvà, Guillem Colom, Miquel Ferrà, fins i tot Llorenç Riber, tan contemporitzador i tan instal·lat dins el context del nou règim... Els supervivents, al capdavant, d'aquella confortable «Escola mallorquina» de poesia, segura i gelosa d'ella mateixa, de la seva visió idealitzada del món —un món que havia desaparegut per sempre, arrossegat per la guerra civil—, representativa fins a cert punt de la versió illenca del noucentisme català.

Els de la segona promoció, aquella que, per entendre'ns i sense massa rigor, podríem dir que formaven la generació intermèdia d'aleshores, eren els qui es varen veure obligats a fer la guerra i l'hagueren de patir en la

seva pròpia carn: l'eivissenc Marià Villangómez, avui figura insigne de la poesia catalana; Bartomeu Rosselló-Pòrcel, l'universitari perfecte, protagonista d'una breu i lluminosa aventura poètica, interrompuda per una mort joveníssima, no fets encara els vint-i-cinc anys, a qui Miquel Dolç va dedicar el 1949 un excel·lent estudi; el mateix Miquel Dolç... Ells podien haver estat la nostra generació perduda; han estat més tost la nostra generació salvada, i fins i tot, en algun sentit, salvadora.

Els de la tercera promoció, amb un peu en l'adolescència i un altre en la joventut, ni havíem fet la guerra ni l'havíem patit, però patíem de ple la postguerra. He dit en alguna ocasió que si la que ens precedia hauria pogut esser la «generació perduda», la nostra fou certament la «generació esmaperduda», la generació desorientada. Ni vàrem tenir mestres ni poguérem accedir a les fonts d'informació escaients per a omplir les nostres immenses llacunes culturals, i, encara que haguéssim fet estada a la Universitat —l'obscura Universitat dels anys quaranta—, ens vérem obligats a un autodidactisme essencial.

Damunt aquesta base tan trencadissa, tan incerta, vàrem començar a escriure en una llengua que no sabíem si podria aconseguir de bell nou la publicitat i ens posàrem al servei d'una causa que semblava aleshores definitivament perduda. No hauríem encertat a seguir endavant sense l'exemple i l'estímul d'aquells que llavors donaven a conèixer, entre dificultats, mediclandestinitats i tota mena d'obstacles, els seus llibres primerencs. Ells foren per a nosaltres els mestres que no havíem trobat a les aules, i en la lectura dels poemes inicials de Marià Villangómez, de Miquel Dolç, vàrem descobrir un averany segur de pervivència.

Han passat quaranta anys d'ençà que aquells adolescents d'aleshores inauguràvem el nostre somni daurat llegint amb avidesa aquell llibre que ens revelava per primer cop la poesia de Miquel Dolç. ¿Què puc dir ara d'aqueixa poesia? ¿Com veig, a través de la distància, el poeta d'aquell *Somni encetat*, autor avui d'una obra, no extensa però sí intensa, que gaudeix del més sòlid prestigi? ¿Quina és la meua imatge de l'il·lustre traductor de Virgili, de Persi, de Marcial, de Camões? ¿Com dibuixaria el perfil de l'humanista profund, crític i assagista de ponderat judici; de l'erudit investigador, del catedràtic universitari? Algunes expressions em vénen al pensament, representatives d'altres tants angles de la visió que avui tinc del poeta: Miquel Dolç o l'humanisme com a norma de vida, Miquel Dolç o la tradició magnificada, Miquel Dolç o la fidelitat. És atractiu el primer d'aquests aspectes, perquè de Miquel Dolç vàrem poder aprendre la dimensió autèntica de l'humanisme, i no menys temptador seria d'evocar la noble tradició que Miquel Dolç resumeix i culmina amb la seva obra. Tot i així, m'estim més posar de relleu la tercera de les constants que els treballs i els dies de l'escriptor exemplifiquen: la fidelitat. Miquel Dolç és, sobretot, un mirall claríssim de fidelitat.

Els seus primers versos es varen publicar, si no m'equivoc, en el número de la revista *La Nostra Terra* corresponent al mes de novembre de 1934 i a l'*Almanac de les Lletres* per a 1935. S'ha conservat, datada el 18 de març d'aquest mateix any, una carta que Maria Antònia Salvà va escriure a Maria Josepa Penya. Les germanes Penya havien tingut una casa d'estiueig a Santa Maria del Camí, la vila natal d'En Dolç, i Maria Antònia, al·ludint aquesta circumstància, aprofitava per comuni-

car a la seva amiga: «*Gaudium magnum!*» (*A Santa Maria*) s'hi és revelat un poeta; i no un poeta qualsevol sinó un poeta autèntic a judicar per lo que he vist d'ell a «*La Nostra Terra*» i a l'«*Almanac de les Lletres*» i per alguna cosa més que m'envià després que ens vérem personalment a Ciutat. És joveníssim... Ha viscut a Itàlia. Horaci, Virgili, Carducci li són familiars, lo qual vol dir que té una gran preparació literària a més d'unes disposicions excepcionals per naturalesa. Miquel Dolç, en efecte, emprenia el camí sota els millors auguris i li era donat d'albirar uns horitzons afalagadors, oberts de pinte-en-ample. Damunt aquests horitzons era, emperò, a punt de caure el sòrdid teló de 1936. Va esser una primera prova de foc, de la qual la fidelitat del nostre poeta va sortir indemne. En aquells temps de desercions i de renúncies, de desistiments i de claudicacions vergonyants, Miquel Dolç es va proclamar lleial a una cultura i a un idioma irrenunciable, i va tenir l'honor d'esser el primer autor mallorquí que va publicar un llibre en la nostra llengua després de la guerra civil: *El somni encetat*, que va aparèixer el 1943.

Per cert que la publicació d'aquest llibre va esser precedida d'una curiosa anècdota burocràtica, significativa de les trampes i els enginys que havien d'emprar, en una època de censures, prohibicions i clandestinitats, els editors en llengua catalana. Segons el criteri oficial imperant per aquelles saons, únicament era tolerada, tractant-se de llibres catalans, la reedició d'obres aparegudes abans de 1936 i que fossin —a més, és clar, d'ideològicament inofensives— d'autor «clàssic», ben entès que el mot «clàssic» era, en aquest cas, una forma eufèmica de significar que el tal autor ja hagués passat a millor vida i no pogués representar, per tant, un signe de continuïtat.

De l'ambigüitat d'aquest terme es va valer l'editor del primer llibre de Miquel Dolç, el filòleg Francesc de B. Moll, per tal de sol·licitar el permís de publicació de *El somni encetat*, fent constar a la instància corresponent que l'autor era un «clàssic». L'autorització va ésser concedida sense cap dificultat. En Moll ha recordat a vegades, amb el seu bon tremp d'humorista, aquest episodi, assegurant que ell no va dir mentides, sinó que es va limitar a fer ús d'allò que els moralistes tradicionals crec que anomenaven «reserva mental», puix que la poesia d'En Dolç, del punt de vista estètic, revelava un esperit «clàssic» en el millor i més exacte sentit de la paraula.

Ja he dit que nosaltres, els adolescents d'aquell temps, vàrem acollir la publicació de *El somni encetat* amb sorpresa, amb admiració i amb goig. Una cultura que havíem après d'estimar a través del testimoni d'uns morts insignes, una cultura gairebé proscriu, renaixia amb els accents d'una veu jove, essencialment tradicional, que s'expressava tanmateix amb el llenguatge del nostre temps. Aprenguérem de memòria molts de poemes d'aquell llibre; aprenguérem, sobretot, la lliçó de fidelitat que contenia.

Fidelitat a la llengua i a la cultura del poble, que Miquel Dolç aniria testimoniant, al mateix temps que aprofundia les arrels del seu art, en cada un dels llibres que successivament donava a les premses: la impecable *Ofrena de sonets* (1946); aquelles patètiques, serenes, inoblidables *Elegies de guerra* aparegudes el 1948, massa poc divulgades, de les quals esperam ben aviat la segona edició que reclamen i mereixen; les *Petites elegies* (1958), que assenyalen una de les fites més clares en l'evolució de la poesia d'En Dolç cap a la seva depuració extrema; la sensacional traducció en vers de l'*Eneida* virgiliana,

on l'erudit, l'humanista i el poeta conflueixen en un ver-tader prodigi de bellesa i d'exactitud, i el llibre titulat *Flama*, un dels més emotius del poeta, publicat tardana-ment en 1962, incomparable epifania d'un amor que perdurarà *vates dum vivat et ultra*.

Deu anys després, el 1972, apareixia el darrer llibre, ara com ara, del nostre poeta: *Imago mundi*. El mateix autor, referint-se a aquest poemari, escriu unes paraules clares i encertades, en advertir que l'esquema poètic hi opera sobre un fons realista, social o cívic. *Serà aquesta, potser per a alguns una novetat en la meua línia —diu—. No crec, tanmateix, que el parer estrebi damunt raons massa vàlides. Les arrels del fenomen, en efecte, vénen de lluny i ja foren prou visibles, de vint anys ençà, si no vaig errat, en les «Elegies de guerra» i, posteriorment, en les «Petites elegies». Ha estat la contemplació, pietosa o descarnada, de la humanitat el mòbil més poderós de la meua activitat, amb les conseqüències, potser exaltades, però sense esclats polèmics, que l'espectacle comporta: dolor, commiseració, protesta, ira, desesperança. Ara, però, la tònica pot semblar més crua i la forma més lliure i baldera. La crisi mateixa ens hi invita, ens hi força, sense embuts. Tot se'ns ha tornat, sembla, can-tellut, costerós, agressiu. Vivim en un estat permanent d'inseguretat davant el cas poètic, la nota política i la voluntat de revolta. Sense excloure'n, és clar, ans posant-la en primera línia, la història de la «nostra» ma-teixa aventura.*

En caracteritzar tan ajustadament la seva pròpia art poètica, Miquel Dolç proclama una segona fidelitat es-sencial: la fidelitat cap a ell mateix. L'evolució de la seva obra és un bell exemple de coherència, de seguretat i, com just ara advertia, d'intima fidelitat. En aquesta línia

evolutiva que s'inicia a partir de les *Elegies de guerra*, on el dramatisme d'una experiència viscuda directament s'expressa dins els límits de la contenció més severa, i culmina, avui per avui, en aqueixa *Imago mundi* plena de tensions i de tocs realistes, no s'endevina la més mínima vacil·lació, la contradicció més lleu, el més petit canvi de ruta. El poeta no es desdiu mai ni li cal descobrir horitzons novells; en té prou d'aprofundir i d'eixamplar el seu horitzó propi, cenyint el rigor expressiu a mesura que la matèria poètica es torna més greu, més urgent i més apassionada. De fet, és una poesia que creix d'ella mateixa i en ella mateixa.

Fa vint anys, amb motiu de la publicació del poemari *Flama*, vaig escriure aquesta nota: «*Flama*» és, per damunt de tot, una penyora de fidelitat. De segur que per aquest motiu alguns hi hauran trobat una certa sabor de fruita fora temps. Potser no s'equivoquen. Tanmateix seria injust —i superficial— parlar d'esca-pisme o de coses d'aquestes que ara s'usen (que s'usen, és clar, fa vint anys). El llibre d'En Dolç, pulcre i bell com tots els seus, és l'expressió d'una actitud honesta, i proclama el deure que té l'artista d'esser fidel al seu propi esperit, sense acceptar compromisos». No cal llevar ni afegir res a això que aleshores vaig escriure.

Fidelitat a la llengua del poble i fidelitat a ell mateix. Vet aquí el doble exemple que Miquel Dolç, a través d'una obra poètica que creix en valor i en validesa a mesura que el temps passa, ens va oferir quan iniciàvem l'aventura i segueix il·luminant les nostres passes. En uns versos de joventut, el poeta havia manifestat aquest desig:

HOMENAJE A MIGUEL DOLÇ

*Voldria, cada nit,
omplir de fruits aquella boca eixuta,
baixar tot sol al fons de l'esperit
i encendre una esperança en cada ruta.*

Avui pot tenir la seguretat d'haver encès, amb la seva lliçó, la claror de l'esperança en els nostres camins.